



STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 50, s. 81–99
<https://doi.org/10.7163/SOW.50.5>



KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl



INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl



Porównanie atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich i miejsko-wiejskich powiatu elbląskiego

Comparison of tourist attractiveness of rural and urban-rural communes of Elbląg County

Anna Hakuć-Błażowska • Natalia Pacek • Krzysztof Kupren •
Grażyna Furgała-Selezniow

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk o Środowisku
ul. Oczapowskiego 5, 10-957 Olsztyn
hakuc.blazowska@uwm.edu.pl • krzysztof.kupren@uwm.edu.pl • graszka@uwm.edu.pl

Zarys treści: Możliwości rozwoju turystyki, szczególnie na obszarach wiejskich, zależne są przede wszystkim od walorów naturalnych i kulturowych wpływających na atrakcyjność danego obszaru. Równie istotny wpływ na wielkość i rozmieszczenie ruchu turystycznego ma dostępność komunikacyjna obszaru oraz obecność chociażby podstawowych elementów infrastruktury turystycznej. Badaniami objęto gminy wiejskie i miejsko-wiejskie powiatu elbląskiego, którego położenie geograficzne jest dodatkowym atutem przy planowaniu właściwego rozwoju turystyki na tym terenie. W celu porównania atrakcyjności turystycznej wybranych gmin przeprowadzono analizę i porównanie atrakcyjności turystycznej gmin powiatu elbląskiego z wykorzystaniem metody wielowymiarowej analizy porównawczej z zastosowaniem mierników syntetycznych. Wyniki badań nad atrakcyjnością turystyczną gmin wiejskich i miejsko-wiejskich powiatu elbląskiego wskazują na względne zróżnicowanie ich potencjału turystycznego. Dwie badane gminy (Tolkmicko, Młynary) można określić jako bardzo atrakcyjne turystycznie, również dwie (Rychliki, Pasłęk) mieszczą się w przedziale – średnio atrakcyjne, natomiast aż pięć badanych jednostek otrzymało ocenę – mało atrakcyjne.

Słowa kluczowe: atrakcyjność turystyczna, analiza porównawcza, walory turystyczne.

Wprowadzenie

Atrakcyjność turystyczna jest pojęciem bardzo szerokim i obejmuje nie tylko elementy środowiska przyrodniczego, kulturowego i społecznego, ale także aspekt psychologiczny. Do najważniejszych składników warunkujących atrakcyjność turystyczną obszaru należą: walory przyrodnicze i kulturowe, stan środowiska naturalnego oraz dostępność komunikacyjna (Śniadek i Zajadacz 2009). Czynniki określającymi atrakcję turystyczną mogą być charakterystyczne dla danego obszaru miejsca, często unikalne, takie jak środowisko naturalne, zabytki historyczne czy też festiwale i imprezy sportowe (Goodall 1990; Formica i Uysal 2006). A. Bogucka (1976) atrakcyjność turystyczną definiuje jako występowanie pewnej cechy charakterystycznej, przyciągającej turystów na określone obszary dzięki wa-

lorom krajobrazu naturalnego, klimatu, pomników historii, a także różnych interesujących obiektów zagospodarowania przestrzennego. Wyróżnia ona trzy znaczenia atrakcyjności turystycznej:

- jako określenie subiektywne – teren lub obiekt badany jest przez pryzmat własnych doświadczeń i wartości;
- jako rezultat różnych klasyfikacji oraz kategoryzacji;
- jako efekt zastosowania wybranej techniki pomiaru.

Atrakcyjność turystyczna może mieć charakter uniwersalny lub względny. Gdy obszar jest atrakcyjny dla wszystkich turystów, mówimy wtedy, że jest uniwersalny. O charakterze względnym mówimy wówczas, gdy dotyczy określonych form turystyki, np. dla turystyki wodnej czy kajakowej ważna jest obecność zbiorników wodnych i wysoka jakość wody (Kurek 2008). Rozwój turystyki zależy od atrakcyjności danego obszaru, o której decyduje bogactwo środowiska naturalnego i kulturowego. Głównymi determinantami rozwoju turystyki są atrakcje oraz walory przyrodnicze i antropogeniczne danego obszaru, które skłaniają turystów do opuszczenia domu (Lew 1987) i wpływają na wybór celu podróży, a zarazem stanowią rdzeń ogólnego produktu turystycznego (Middelton 1996). Oprócz atrakcji podstawowych, będących głównym powodem odbywania podróży, można wyznaczyć drugorzędne, czyli atrakcje „po drodze” (Swarbrooke 1995). Obok walorów naturalnych i kulturowych o wyborze celu podróży decydować może także dostępność oraz zdolność destynacji do zaspokojenia potrzeb turysty (Croy 2005; Formica i Uysal 2006). Często pomimo szerokiej dostępności atrakcji, wiele destynacji nie wykorzystuje swojego potencjału turystycznego, ponieważ ich promocja nie jest tematycznie lub skutecznie ukierunkowana (Fakeye i Crompton 1991). Władze lokalne powinny dążyć do wspierania rozwoju turystyki między innymi poprzez tworzenie planów rozwoju na okres dłuższy niż pięć do dziesięć lat czy wspieranie działań organizacji publicznych i sektora prywatnego (Ionel 2013). Właściwe rozpoznanie czynników wpływających na atrakcyjność turystyczną obszaru może być cennym źródłem informacji przy opracowywaniu strategii marketingowych wspierających rozwój turystyki na danym obszarze. Opracowano wiele metod służących ocenie atrakcyjności turystycznej. Jedną z powszechnie wykorzystywanych jest metoda bonitacji punktowej. Odnosi się do elementów środowiska naturalnego oraz otoczenia antropogenicznego. Polega na przypisaniu indywidualnym cechom określonej liczby punktów. W metodzie tej analizowane są takie elementy, jak: rzeźba terenu, wody, klimat, gleby, świat roślin i zwierząt oraz zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego. Metoda bonitacji punktowej uważana jest za metodę należącą do grupy metod subiektywnych (Ziernicka-Wojtaszek i Zawora 2011). Metoda modelowa należy natomiast do metod ilościowych i polega na przetworzeniu danych przez zastosowanie funkcji matematycznych. Głównymi elementami walorów turystycznych analizowanych za jej pomocą są: szata leśna, ukształtowanie powierzchni oraz wody powierzchniowe (Warszyńska 1974). Ciekawą i często stosowaną jest metoda oceny atrakcyjności turystycznej obszarów, opracowana między innymi przez G. Gołębskiego (1999). Zakłada ona, że warunkiem oceny atrakcyjności terenu jest oszacowanie wartości zasobów determinujących daną atrakcyjność. Metoda ta po modyfikacji została zastosowana w pracy do oceny atrakcyjności powiatu elbląskiego, którego położenie w skali regionu jest dodatkowym atutem przy planowaniu właściwego rozwoju turystyki na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Celem opracowania jest analiza i porównanie atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich i wiejsko-miejskich powiatu elbląskiego.

O atrakcyjności turystycznej danego obszaru decydują walory turystyczne i baza materialna warunkująca ich wykorzystywanie (Warszyńska i Jackowski 1978). W przypadku walorów turystycznych dzielimy je często na przyrodnicze i antropogeniczne (kulturowe). Pojęciem walorów przyrodniczych określa się całość elementów środowiska przyrodniczego, które są przedmiotem zainteresowania turysty (Kurek 2008). Niezależnie od rodzaju uprawianej turystyki, czy to wypoczynkowej, czy aktywnej, często największe znaczenie na terenie pojezierzy i pobraży ma obecność wód powierzchniowych i lasów. Na obszarach o wysokiej jakości środowiska przyrodniczego również ważna jest wielkość obszarów chronionych. Obszary chronione mają też ogromne znaczenie dla ochrony ukształtowanych historycznie krajobrazów, pomników historii, obiektów religijnych oraz kultury (Burdziej i Kunz 2013).

Powiązane z walorami antropogenicznymi dziedzictwo kulturowe jest pojęciem złożonym i trudnym do jednoznacznego zdefiniowania. Jest to przede wszystkim spuścizna po przodkach, świadectwo tego, jak ludzie żyli w minionych latach (Heřpa-Liszkowska 2013). Pod tym pojęciem rozumie się całość materialnego oraz niematerialnego dorobku społeczeństwa, który przekazuje się potomnym. Należą do niego: zabytki, zespoły i miejsca zabytkowe, stanowiska archeologiczne, krajobraz kulturowy, parki i ogrody. Natomiast dziedzictwo niematerialne tworzą: żywe tradycje, wierzenia, obrzędy, folklor oraz gwara (Kozioł i in. 2013). Dziedzictwo to także majątek narodowy, którego właścicielem jest społeczeństwo, a potrzeba ochrony dziedzictwa kulturowego wynika z konieczności zachowania tożsamości narodowej i integralności społecznej (Midura 2008). Coraz częściej dziedzictwo kulturowe jest traktowane jako ważny czynnik rozwoju społecznego i ekonomicznego. Występujące elementy dziedzictwa zachęcają do podróżowania i tym samym rozwijają turystykę kulturową. Często celem podróży staje się potrzeba poznania przedmiotów kultury materialnej i duchowej, historii, wartości kulturowych (Goodall 1990; Lipińska 2011).

Baza materialna turystyki natomiast zapewnia możliwość dojazdu oraz niezbędne warunki egzystencji w miejscu pobytu (Płocka 2009), dlatego nie powinna być pomijana przy analizach atrakcyjności turystycznej.

Aby osiągnąć zakładany cel, zbadano wybrane walory i elementy infrastruktury turystycznej wszystkich gmin wchodzących w skład powiatu ziemskiego. Wyniki badań nad atrakcyjnością turystyczną mogą być pomocne w tworzeniu i udoskonalaniu przez władze powiatu, jak i poszczególnych gmin, kolejnych dokumentów planowania strategicznego, zarówno o charakterze ogólnym, jak i specjalistycznym, np. strategii rozwoju turystyki gmin.

Materiały i metody

Ze względu na konieczność pozyskania wiarygodnego materiału statystycznego jednostką podstawową w badaniach jest gmina. Badany obszar (ryc. 1) podzielony jest na dziewięć jednostek administracyjnych: trzy o charakterze miejsko-wiejskim: Młynary, Pasłęk, Tolkmicko oraz sześć o charakterze wiejskim: Elbląg, Gronowo Elbląskie, Godkowo, Markusy, Milejewo oraz Rychliki.



Ryc. 1. Gminy powiatu elbląskiego
Communes of Elbląg County

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie/own elaboration based on: <http://www.powiat.elblag.pl/templates/szablon/images/mapa.jpg> (07.11.2017), <http://www.arimr.gov.pl/bazaekspertow/wojewodztwo/warmińsko-mazurskie,14.html> (15.05.2018)

Powiat elbląski znajduje się w zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego i sąsiaduje z sześcioma powiatami: od północy z braniewskim, od wschodu z lidzbarskim, od południa z ostródzkim i iławskim oraz od zachodu z malborskim i nowodworskim. Geograficznie powiat elbląski położony jest w obrębie mezoregionów: Zalewu Wiślanego, Żuław Wiślanych, Wysoczyzny Elbląskiej, Równiny Warmińskiej i Pojezierza Iławskiego (Kondracki 2001). Oceniając atrakcyjność turystyczną powiatu, nie uwzględniono walorów miasta Elbląg. Licząca ponad sto dwadzieścia tysięcy mieszkańców miejscowość jest miastem na prawach powiatu i ze względu na wielkość, jak i pełnioną funkcję znacząco odbiega od pozostałych jednostek terytorialnych objętych badaniami. W celu uzyskania niezbędnych do badań danych dokonano przeglądu dokumentów strategicznych, takich jak: *Strategia rozwoju powiatu elbląskiego...* (2007), *Program ochrony środowiska powiatu elbląskiego...* (2010) oraz przeanalizowano dokumenty strategiczne wszystkich badanych gmin. Strategie rozwoju zawierają wiele istotnych informacji, m.in. na temat położenia i ukształtowania terenu, stanu środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego, natomiast *Program ochrony środowiska* określa politykę zrównoważonego rozwoju powiatu, obejmując następujące zagadnienia: formy ochrony środowiska przyrodniczego, gospodarkę wodną, gospodarkę leśną oraz sprawy bezpieczeństwa ekologicznego. Dokumenty strategiczne poszczególnych gmin umożliwiły szczegółowe zapoznanie się z niezbędnymi informacjami na temat badanych jednostek samorządowych. W obszernych dokumentach można znaleźć m.in. ogólną charakterystykę gmin, etapy rozwoju krajobrazu, genezę walorów przyrodniczych oraz główne funkcje przestrzenno-strukturalne poszczególnych obszarów na terenie gmin. Szeroki przegląd literatury pozwolił na do-

kładne zapoznanie się z obszarem badań, z jego historią oraz występującymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi. Studia literaturowe poszerzono o informacje z biuletynów informacji publicznych, artykułów naukowych, folderów promujących gminy oraz danych ze stron internetowych.

Materiały statystyczne, wykorzystane do sporządzenia zbioru danych, pozyskano z Głównego Urzędu Statystycznego, z badań własnych oraz ze stron internetowych organizacji turystycznej PTTK. Pozwoliło to na szczegółową analizę i ocenę atrakcyjności turystycznej wszystkich gmin powiatu elbląskiego.

Do oceny atrakcyjności turystycznej wykorzystano wielowymiarową analizę porównawczą z zastosowaniem metody mierników syntetycznych. Różne warianty tej metody były stosowane z powodzeniem przez szereg badaczy (Gołembski 1999; Tucki 2004 2007; Pawłusiński 2005; Pisarek 2007; Pukowiec i Kurda 2013; Hakuć-Błażowska i Krauz 2017). Na potrzeby prowadzonej analizy przyjęto, że nadrzędnym wskaźnikiem będzie miernik syntetyczny sfery: atrakcyjność turystyczna. Następnie w tej sferze wyodrębniono trzy działy: środowisko przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe oraz infrastruktura turystyczna. W każdym dziale wyznaczono kilka (powyżej dwóch) wskaźników (tab. 1).

Tabela 1. Działy i wybrane wskaźniki atrakcyjności turystycznej wraz z przyporządkowanymi im wagami

Działy	Waga	Wskaźniki	Jednostka	Waga
Środowisko przyrodnicze	0,50	powierzchnia lasów	ha/pow. gminy w ha	0,30
		powierzchnia łąk i pastwisk		0,10
		powierzchnia nieużytków		0,10
		powierzchnia zbiorników wodnych		0,30
		powierzchnia obszarów chronionych		0,20
Dziedzictwo kulturowe	0,25	liczba muzeów	liczba/100km ²	0,25
		liczba zabytków	liczba/10km ²	0,50
		liczba imprez kulturalnych	liczba/365*100	0,25
Infrastruktura turystyczna	0,25	liczba stacji kolejowych	liczba/100km ²	0,10
		długość dróg krajowych	km/10km ²	0,10
		długość szlaków turystycznych		0,20
		liczba miejsc noclegowych	liczba/10km ²	0,20
		liczba obiektów noclegowych	liczba/100km ²	0,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Gołembski 1999, Tucki 2007, Pukowiec i Kurda 2013, Hakuć-Błażowska i Krauz 2017.

Każdemu działowi i wskaźnikowi z osobną przypisano wagi. Wykorzystanie wag wynika z przekonania, że poszczególne zmienne, będące cząstkowymi kryteriami oceny, w różny sposób i w różnym stopniu wpływają na kształtowanie się ostatecznej oceny atrakcyjności turystycznej obszaru. Powiat elbląski leży na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego, w którym czyste i urozmaicone środowisko przyrodnicze jest aspektem wyróżniającym region na tle kraju, dlatego działowi obejmującemu wskaźniki przyrodnicze przypisano najwyższą wagę (0,5). Bogactwem pojezierzy i pobrzeży są w równym stopniu wody powierzchniowe, jak i lasy, dlatego tym właśnie wskaźnikom przyporządkowano najwyższą wagę (po 0,3). Natomiast w dziale dziedzictwo kulturowe najwyższą wagę (0,5)

przypisano zabytkom, wychodząc z założenia, że badany obszar zlokalizowany jest na terenie o bardzo bogatej historii i to właśnie świadectwa przeszłości mogą być elementem przyciągającym turystów.

Wszystkie wskaźniki, z wyjątkiem powierzchni nieużytków, stanowią stymulanty, czyli ze wzrostem wartości danej cechy łączy się wzrost oceny. Przyjęto, że wszystkie cechy powinny mieć charakter stymulant. W przekształcaniu destymulant (udział powierzchni nieużytków w gminie) w stymulanty wykorzystano metodę zwaną przesunięciem względem maksimum. Otrzymane wartości danej cechy w gminie odjęto od maksymalnej wartości cechy uzyskanej w grupie badanych gmin (Gołębski 1999).

Po obliczeniu i zestawieniu wszystkich wartości wyniki poszczególnych wskaźników poddano normalizacji, czyli podzielono wartość kolejnego wskaźnika przez wartość punktu odniesienia (wzorca), w tym przypadku maksymalną odnotowaną wartość danej cechy wśród badanych gmin (Gołębski 1999):

$$n_{ij} = \frac{y_{ij}}{y_j \max}$$

gdzie:

n_{ij} – znormalizowana wartość j -tego wskaźnika w i -tej gminie

y_{ij} – wartość j -tego wskaźnika w i -tej gminie

$y_j \max$ – maksymalna wartość j -tego wskaźnika o charakterze stymulanty w gminach

Wartości wskaźników znormalizowanych mieszczą się w przedziale od 0 do 1. Wartość 1 oznacza, że analizowana gmina w 100% odpowiada rozpatrywanemu wzorcowi cechy (Gołębski 1999).

Następnym etapem badań było obliczenie miernika syntetycznego dla działu. Obliczono go na podstawie średniej ważonej znormalizowanych cech tworzących dany dział:

$$Md_i = \sum_{j=1}^n w_j x_{n_{ij}}$$

gdzie:

Md_i – miernik syntetyczny dla działu d w i -tej gminie

w_j – waga j -tego wskaźnika w dziale d_i

n_{ij} – znormalizowana wartość j -tego wskaźnika w i -tej gminie

Końcowy etap obejmował obliczenie miernika syntetycznego ogólnej sfery atrakcyjności turystycznej, który wyrażony został jako średnia ważona mierników syntetycznych dla tych działów.

Środowisko przyrodnicze

Środowisko przyrodnicze odgrywa ważną rolę w podnoszeniu atrakcyjności turystycznej obszaru oraz w kreowaniu warunków wypoczynku. Lesistość we wszystkich gminach powiatu elbląskiego nie przekracza 40% (tab. 2). W gminie Gronowo Elbląskie użytki rolne o żyznej glebie zwanej madami żuławskimi zajmują ponad 80% powierzchni gminy, a co za tym idzie, powierzchnia lasów jest znikoma.

Tabela 2. Wartości wskaźników działu środowisko przyrodnicze w poszczególnych gminach

Wyszczególnienie	Elbląg	Tolknicko	Godkowo	Pastęk	Młynary	Milejewo	Gronowo Elbląskie	Markusy	Rychliki
Powierzchnia gminy [ha]	19 205	20 801	16 699	26 391	15 841	9 581	8 915	10 960	13 165
Powierzchnia lasów [ha]	1 940	4 942	3 883	4 603	6 336	2 672	3	500	2 853
Powierzchnia łąk i pastwisk [ha]	4 188	1 101	3 871	5 742	3 281	1 492	2 870	4 061	2 165
Powierzchnia nieużytków [ha]	1 134	483	343	592	190	106	150	417	207
Powierzchnia zbiorników wodnych [ha]	1 594	10 888	103	130	66	38	94	471	101
Powierzchnia obszarów chronionych [ha]	13 916	9 604	3 231	6 040	10 459	6 407	102	4 380	3 576

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS 2014.

Zbiorniki wodne są pożądanym przez turystów walorem przyrodniczym. Na terenie gminy Elbląg znajduje się Jezioro Drużno, nazywane perłą Żuław. Zbiornik jest pozostałością po dawnej zatoce morskiej i stanowi rzadki typ jeziora deltowego. To eutroficzne jezioro wraz z otaczającymi je podmokłymi lasami i bagnami tworzy wyjątkową ostoję ptactwa wodno-błotnego. Gmina Tolkmicko charakteryzuje się największym udziałem gruntów pod wodami, które stanowią ponad połowę jej powierzchni. Zalew Wiślany od wód Zatoki Gdańskiej oddzielony jest piaszczystym wałem – Mierzeją Wiślaną. Polska część Zalewu Wiślanego ze względu na wyjątkowe walory przyrodnicze stanowi dwa obszary Natura 2000. Najmniejszą powierzchnią gruntów pod wodami charakteryzuje się gmina Milejewo, w której znajdują się jedynie małe, pojedyncze zbiorniki wodne.

Obszary cenne przyrodniczo, szczególnie podlegające ochronie, to istotny element w ocenie atrakcyjności turystycznej. Występują one dość licznie na terenie powiatu elbląskiego, a ich łączna powierzchnia wynosi 57 717 ha, co stanowi ok. 5% obszarów chronionych w całym województwie warmińsko-mazurskim. Zdecydowana ich większość występuje w gminach leżących w północnej części powiatu. Gminę Elbląg cechuje największa powierzchnia obszarów prawnie chronionych (tab. 2). Na jej terenie znajduje się m.in. rezerwat przyrody Jezioro Drużno, Ujście Nogatu i Zatoka Elbląska, obszary Natura 2000, Zalewu Wiślanego i Mierzei Wiślanej. Tereny te są idealnym miejscem do uprawiania turystyki przyrodniczej oraz obserwacji ornitologicznych. Na terenie gmin Elbląg, Milejewo i w znacznej części Tolkmicka usytuowany jest Park Krajobrazowy Wysoczyzny Elbląskiej. Charakteryzuje się on dużą różnorodnością szaty roślinnej, wynikającą ze zróżnicowania rzeźby terenu i bogactwa siedlisk przyrodniczych. Na tym obszarze występują trzy typy krajobrazu: górski, leśny i morski, tworząc niezwykle widoki. Najcenniejsze fragmenty zbiorowisk leśnych usytuowane są na terenie czterech rezerwatów przyrody: Buki Wysoczyzny Elbląskiej, Kadyński Las, Dolina Stradanki i Nowinka. Najmniej obszarów objętych ochroną przyrody znajduje się w gminie Gronowo Elbląskie.

Dziedzictwo kulturowe

Zabytki występujące w powiecie elbląskim odzwierciedlają bogatą historię tego obszaru. Powszechnie spotykane są domy podcieniowe charakterystyczne dla terenu Żuław i Wysoczyzny Elbląskiej. Inne obiekty zabytkowe to: dwory, pałace, kościoły i cmentarze. Liczba zarejestrowanych nieruchomości zabytków w gminach powiatu elbląskiego wynosi łącznie 345 obiektów (tab. 3).

Tabela 3. Wartości wskaźników dziedzictwa kulturalne w poszczególnych gminach

Wyszczególnienie	Elbląg	Tolkicko	Godkowo	Pasłęk	Młynary	Milejewo	Gronowo Elbląskie	Markusy	Rychliki
Liczba muzeów	0	1	0	0	1	0	0	0	1
Liczba zabytków	28	84	23	68	27	9	21	34	51
Liczba imprez kulturalnych	0	1	2	6	2	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS 2015, <https://mapy.zabytek.gov.pl/nid>, portale internetowe poszczególnych gmin.

Największą liczbę zabytków notuje gmina Tolkicko (tab. 3). Na jej terenie zobaczyć można np. kaplicę barokową z XVIII w. czy dom zdrojowy z 1842 r. we wsi Nadbrzeże. W miejscowości Kadyny znajduje się zespół budowli dworskich z barokowym pałacem oraz klasztor franciszkański z XVIII w. Duża liczba zabytków charakteryzuje także gminę Rychliki, w której znajduje się część Kanału Elbląskiego z systemem pięciu pochylni. Oryginalna na skalę światową konstrukcja umożliwia przewożenie statków na specjalnych wózkach, jeżdżących po szynach. Inne zabytki, które można spotkać na tym terenie, to liczne pałace, dworki oraz zabytkowe kościoły.

Kolejnym analizowanym elementem atrakcyjności turystycznej były obiekty muzealne, stanowiące dobrą kulturę. Na terenie powiatu elbląskiego znajdują się tylko 3 muzea (tab. 3). Są to małe oddziały, w tym jedno muzeum prywatne. W gminie Rychliki, we wsi Buczyniec znajduje się Izba Historii Kanału Elbląskiego prezentująca historię powstania Kanału oraz zasady działania mechanizmów pięciu pochylni. Na terenie gminy Młynary znajduje się Prywatne Muzeum Tadeusza Balickiego, w którym zgromadzono eksponaty pochodzące z epoki kamienia i brązu, pamiątki historyczne, takie jak militaria i numizmaty, dawne sprzęty gospodarstwa domowego oraz pamiątki rzemiosła.

Wydarzenia kulturalne i imprezy cykliczne są ważnym i nierozłącznym elementem kształtującym atrakcyjność każdego regionu. Co roku przyciągają zwolenników dobrej zabawy, również spoza granic kraju. Na terenie powiatu odbywają się imprezy kulturalne o zasięgu regionalnym. Ogólna ich liczba wynosi 12, z czego połowa odbywa się na terenie gminy Pasłęk (tab. 3). Ciekawą i cykliczną imprezą jest Pasłęcka Uczta Kultur Wschodu, organizowana nieprzerwanie od 15 lat. Integruje ona Polaków i Ukraińców oraz jest dobrą okazją do przybliżenia bogatej kultury kościoła wschodniego i narodu ukraińskiego. Podczas wydarzenia organizowane są różnego rodzaju warsztaty, np. z rękodzieła wschodniosłowiańskiego, które uczą ukraińskich wyszywanek i wykonywania ludowych wianków. Występują zespoły muzyczne prezentujące kulturę ukraińską oraz grające muzykę folkową. Wydarzenie ma dużą liczbę zwolenników i przyciąga turystów zza wschodniej granicy

Polski. Do innych mniejszych wydarzeń na terenie gminy Pasłęk zaliczyć można Festiwal Muzyki Organowej z udziałem organistów z kraju i zagranicy. Odbyna się on w kościele św. Bartłomieja w Pasłęku, przy pochodzących z lat 1717-1719 zabytkowych, 36-głosowych barokowych organach Hildebrandta.

Infrastruktura turystyczna

Infrastruktura turystyczna zapewnia turystom zarówno możliwości dotarcia do celu podróży, jak i zabezpiecza niezbędne warunki pobytu. Największe znaczenie na poziomie gminy ma dostępność komunikacyjna z wykorzystaniem transportu drogowego i kolejowego. W obu przypadkach sytuacja w powiecie elbląskim nie jest najlepsza. Drogi krajowe na terenie powiatu mają długość 72 km i przebiegają przez pięć z dziewięciu gmin (tab. 4). Jeszcze gorzej wygląda obecność w powiecie czynnych stacji i przystanków kolejowych. Zaledwie jedna trzecia gmin posiada bezpośredni dostęp do transportu kolejowego.

Tabela 4. Wartości wskaźników działu infrastruktura turystyczna w poszczególnych gminach

Gmina	Elbląg	Tolkicko	Godkowo	Pasłęk	Młynary	Milejewo	Gronowo Elbląskie	Markusy	Rychliki
Liczba stacji kolejowych	2	0	0	3	0	0	2	0	0
Długość dróg krajowych [km]	20	0	0	19	11	8	14	0	0
Długość szlaków turystycznych [km]	208	218	103	187	269	62	89	70	116
Liczba miejsc noclegowych	75	191	68	52	0	0	0	0	0
Liczba obiektów noclegowych	2	4	1	1	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS 2015.

Nie lepiej przedstawia się stan turystycznej bazy noclegowej. Ponad połowa gmin powiatu elbląskiego nie posiada obiektów, a co za tym idzie, nie oferuje żadnych miejsc noclegowych. Tylko w gminie Tolkicko można mówić o rozwiniętej w miarę ofercie noclegowej. Znajdują się tam cztery obiekty noclegowe (tab. 4), z czego tylko dwa całoroczne (oferujące 161 z 191 miejsc noclegowych).

Ważnym elementem w ocenie atrakcyjności turystycznej gminy jest jej dostępność transportowa wewnętrzna realizowana przez szlaki turystyczne. Teren powiatu elbląskiego jest idealnym miejscem do uprawiania turystyki aktywnej. Wyznaczone szlaki wodne i lądowe prowadzą przez malownicze tereny. Łączna długość szlaków turystycznych wynosi ponad 1300 km, najwięcej w gminach: Młynary, Tolkicko i Elbląg (tab. 4). Do jednych z najciekawszych szlaków wodnych na terenie całego powiatu należy Kanał Elbląski. Przebiega na obszarze trzech gmin, a najdłuższy odcinek leży na terenie gminy Elbląg. Kanał doskonale nadaje się do żeglugi, jak i spływów kajakowych. Szlak ten umożliwi ciekawą podróż po świecie XIX-wiecznej techniki, a obiekty hydrotechniczne stanowią niezwykle atrakcyjną atrakcją dla kajakarzy i turystów. Na terenie gminy Młynary wyznaczono trzynastokilometry szlak kajakowy na rzece Baudzie. W gminie Tolkicko funkcjonuje żegluga po Zalewie Wiślanym. Utworzono tam oznakowane nawigacyjnie tory wodne. W gminie Markusy funkcjonuje szlak wodny po jeziorze Drużno. W pozostałych gminach nie stwierdzono wy-

stępowania szlaków wodnych. Do szlaków lądowych zalicza się oznakowane trasy piesze i rowerowe. Prowadzą one przez najbardziej wartościowe pod względem walorów turystycznych rejony, przyczyniają się do zwiększenia atrakcyjności i pozwalają turystyce na poznanie najciekawszych miejsc. Gmina Tolkmicko wyróżnia się posiadaniem największej liczby szlaków pieszych o łącznej długości 68 km. W gminie Godkowo, Gronowo Elbląskie i Markusy nie występują oznakowane szlaki piesze. Szlaki rowerowe stanowią podstawowy element infrastruktury turystycznej ułatwiający uprawianie turystyki aktywnej. Przyczyniają się także do rozwoju turystyki rowerowej, która staje się coraz bardziej popularna w Polsce. W powiecie elbląskim znacznie więcej jest oznakowanych szlaków rowerowych niż szlaków pieszych. Pod tym względem wyróżnia się gmina Młynary. Łączna długość szlaków rowerowych na obszarze gminy wynosi 213 km. Najkrótsze trasy rowerowe posiadają gminy Milejewo i Markusy. Jednym z atrakcyjniejszych szlaków rowerowych na terenie powiatu elbląskiego jest Szlak Menonitów. Kluczy on po Żuławach Wiślanych, zahaczając o ciekawe zabytki, takie jak: kościoły gotyckie, domy podcieniowe, dawne cmentarze. Trasa szlaku w powiecie elbląskim przebiega przez: Rozgart – Różany – Zwierzno – Markusy – Jezioro – Żurawiec – Tropy Elbląskie – Raczki Elbląskie – Elbląg.

Atrakcyjność turystyczna gmin powiatu elbląskiego

Wyniki badań z wykorzystaniem mierników syntetycznych zestawiono w tabelach 5 i 6, przedstawiających wartości wskaźników uzyskanych w drodze analizy dokumentów oraz ich normalizację, natomiast na wykresach ukazano mierniki syntetyczne danej gminy dla każdego działu oraz miernik syntetyczny atrakcyjności turystycznej każdej z badanych gmin.

W pierwszym dziale dotyczącym walorów turystycznych środowiska przyrodniczego uwzględniono 5 wskaźników (tab. 5). Największy udział powierzchni lasów stwierdzono w gminie Młynary (40%), najmniejszy natomiast w gminie Gronowo Elbląskie, gdzie na prawie 9000 ha powierzchni gminy przypada zaledwie 3 ha lasów (tab. 2). W pięciu gminach badanego powiatu udział wód powierzchniowych jest znikomy i nie przekracza 1%. Natomiast w gminie Tolkmicko wskaźnik ten przekracza 0,5, czyli ponad połowa powierzchni gminy znajduje się pod wodami. W 99,8% są to grunty znajdujące się pod morskimi wodami wewnętrznymi. Najwięcej w porównaniu z innymi gminami, bo 72% powierzchni gminy Elbląg, zajmują obszary chronione, niewiele pod tym względem ustępują liderowi – gminom Milejewo i Młynary.

Kolejnym analizowanym działem były walory turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym. Tylko na terenie trzech gmin (Tolkmicko, Młynary i Rychliki) występują placówki muzealne. Największe zagęszczenie zabytków występuje na terenie gminy Tolkmicko (tab. 5). Cztery z dziewięciu badanych gmin nie organizują imprez kulturalnych.

Gminy powiatu elbląskiego charakteryzuje niewielka dostępność transportowa. Przez teren gmin: Tolkmicko, Godkowo, Markusy i Rychliki nie przebiega żadna z dróg krajowych (tab. 5). Na tym obszarze oraz w gminach: Młynary i Milejewo, nie występują czynne stacje czy przystanki kolejowe. Natomiast dostępność komunikacyjna wewnętrzna z turystycznego punktu widzenia jest dobrze rozwinięta. Na terenie każdej gminy występują szlaki turystyczne, największe ich zagęszczenie notuje gmina Młynary (tab. 5). Niezadawalający jest stan turystycznej bazy noclegowej. Zaledwie cztery z dziewięciu gmin powiatu deklarują posiadanie obiektów udzielających turystom noclegów.

Analizowane wskaźniki opisują różne cechy badanych elementów, występują więc w różnych jednostkach miary, przez co niemożliwe jest ich bezpośrednie porównanie oraz prowadzenie działań arytmetycznych. Aby obliczyć mierniki syntetyczne poszczególnych działań, jak i sfery atrakcyjności turystycznej, przeprowadzono normalizację cech (tab. 6). W działach: środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe różne gminy osiągnęły wartości wzorcowe wskaźników. Jeżeli chodzi o infrastrukturę turystyczną, to gmina Tolmicko wykazała wartości wzorcowe w liczbie miejsc i obiektów noclegowych, a najlepiej skomunikowaną okazała się gmina Gronowo Elbląskie.

Tabela 5. Wartości wskaźników atrakcyjności turystycznej według gmin przed normalizacją

Działy	Waga działu	Wskaźniki	Waga wskaźnika	Elbląg	Tolmicko	Godkowo	Pastęk	Młynary	Milejewo	Gronowo Elbląskie	Markusy	Rychliki
Środowisko przyrodnicze	0,50	powierzchnia lasów	0,30	0,101	0,238	0,233	0,174	0,400	0,279	0,000	0,046	0,217
		powierzchnia łąk i pastwisk	0,10	0,218	0,053	0,232	0,218	0,207	0,156	0,322	0,371	0,164
		powierzchnia nieużytków	0,10	0,000	0,036	0,039	0,037	0,047	0,048	0,042	0,021	0,043
		powierzchnia zbiorników wodnych	0,30	0,083	0,523	0,006	0,005	0,004	0,004	0,011	0,043	0,008
		powierzchnia obszarów chronionych	0,20	0,725	0,462	0,193	0,229	0,660	0,669	0,011	0,400	0,272
Dziedzictwo kulturowe	0,25	liczba muzeów	0,25	0,000	0,481	0,000	0,000	0,633	0,000	0,000	0,000	0,758
		liczba zabytków	0,50	1,458	4,038	1,377	2,576	1,709	0,938	2,360	3,178	3,864
		liczba imprez kulturalnych	0,25	0,000	0,274	0,548	1,644	0,548	0,000	0,000	0,000	0,274
Infrastruktura turystyczna	0,25	liczba stacji kolejowych	0,10	1,042	0,000	0,000	1,136	0,000	0,000	2,247	0,000	0,000
		długość dróg krajowych	0,10	1,042	0,000	0,000	0,720	0,696	0,833	1,573	0,000	0,000
		długość szlaków turystycznych	0,20	10,833	10,481	6,168	7,083	17,025	6,458	10,000	6,542	8,788
		liczba miejsc noclegowych	0,20	3,906	9,183	4,072	1,970	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
		liczba obiektów noclegowych	0,20	1,042	1,923	0,599	0,379	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Źródło: opracowanie własne.

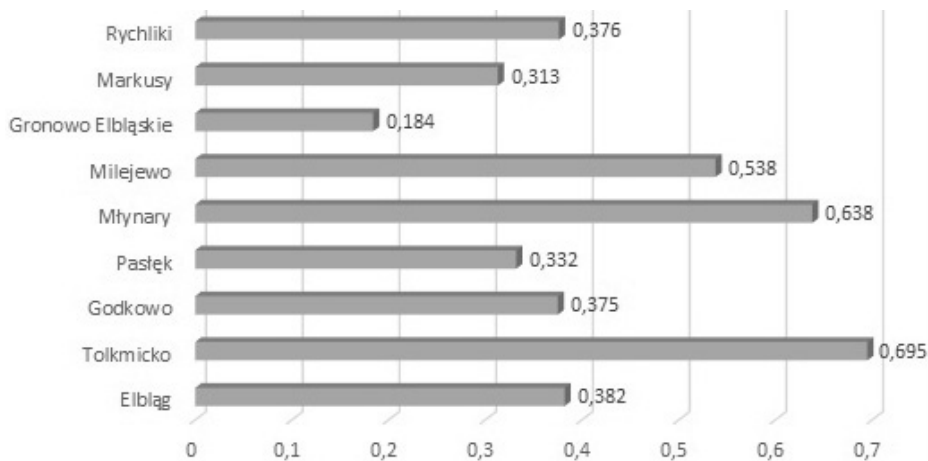
Tabela 6. Wartości wskaźników atrakcyjności turystycznej według gmin po normalizacji

Działy	Waga działu	Wskaźniki	Waga wskaźnika	Elbląg	Tolkmicko	Godkowo	Pasłęk	Młynary	Milejewo	Gronowo Elbląskie	Markusy	Rychliki
Środowisko przyrodnicze	0,50	powierzchnia lasów	0,30	0,253	0,595	0,583	0,435	1,000	0,698	0,000	0,115	0,543
		powierzchnia łąk i pastwisk	0,10	0,588	0,143	0,625	0,588	0,558	0,420	0,868	1,000	0,442
		powierzchnia nieużytków	0,10	0,000	0,750	0,813	0,771	0,979	1,000	0,875	0,438	0,896
		powierzchnia zbiorników wodnych	0,30	0,159	1,000	0,011	0,010	0,008	0,008	0,021	0,082	0,015
		powierzchnia obszarów chronionych	0,20	1,000	0,637	0,266	0,316	0,910	0,923	0,015	0,552	0,375
Dziedzictwo kulturowe	0,25	liczba muzeów	0,25	0,000	0,635	0,000	0,000	0,835	0,000	0,000	0,000	1,000
		liczba zabytków	0,50	0,361	1,000	0,341	0,638	0,423	0,232	0,584	0,787	0,957
		liczba imprez kulturalnych	0,25	0,000	0,167	0,333	1,000	0,333	0,000	0,000	0,000	0,167
Infrastruktura turystyczna	0,25	liczba stacji kolejowych	0,10	0,464	0,000	0,000	0,506	0,000	0,000	1,000	0,000	0,000
		długość dróg krajowych	0,10	0,662	0,000	0,000	0,458	0,442	0,530	1,000	0,000	0,000
		długość szlaków turystycznych	0,20	0,636	0,616	0,362	0,416	1,000	0,379	0,587	0,384	0,516
		liczba miejsc noclegowych	0,20	0,425	1,000	0,443	0,215	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
		liczba obiektów noclegowych	0,20	0,542	1,000	0,311	0,197	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Źródło: opracowanie własne.

W dziale walorów turystycznych powiązanych ze środowiskiem przyrodniczym największą wartość miernika syntetycznego otrzymała gmina Tolkmicko (ryc. 2). Wynika to z faktu, że ponad 50% jej powierzchni znajduje się pod wodami i prawie połowa to obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody. Na obszarze miasta i gminy zarejestrowanych jest 302 pomniki przyrody, głównie są to wiekowe i okazałe drzewa oraz liczne głązy narzutowe. W granicach gminy Tolkmicko znajdują się morskie wody Zalewu Wiślanego z trzema plażami i kąpieliskami w Kadynach, Suchaczu i Tolkmicku, funkcjonuje również port dla żeglarzy z miejscami do cumowania jachtów, przystań morska i przystań rybacka. Zalew Wiślany jest też doskonałym miejscem do uprawiania sportów wodnych. Następne w kolejności to Młynary (o największej w powiecie lesistości) oraz Milejewo. Na terenie obu tych jednostek obszary chronione stanowią ponad 65% powierzchni. Na ich niższy

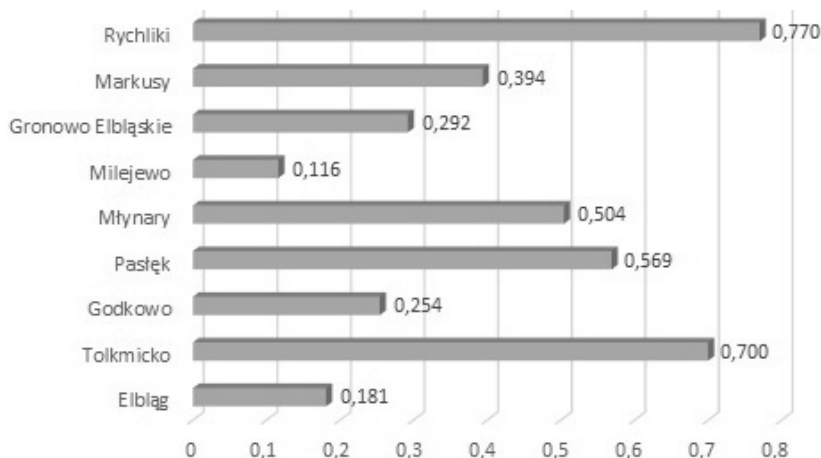
wynik wpłynął niewielki udział gruntów pod wodami. Atrakcyjność gminy Młynary wynika z wyjątkowego położenia oraz z dużej liczby walorów przyrodniczych. Zlokalizowana jest na pograniczu Wzniesienia Elbląskiego i Równiny Warmińskiej. Wysoki wskaźnik zalesienia gminy oraz urozmaicony krajobraz stwarzają doskonałe warunki do rozwoju turystyki i wypoczynku. Lasy występujące na terenie gminy należą do trzech nadleśnictw: Młynary, Elbląg i Zaporowo. Występujące na terenie gminy obszary chronione również podnoszą jej atrakcyjność. Na uwagę zasługuje rezerwat przyrody w Lenkach, którego celem jest ochrona cennych stanowisk starodrzewu bukowego i modrzewiowego. Inną ciekawą formą ochrony przyrody jest Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Baudy, który chroni rozcięcia erozyjne zboczy Wysoczyzny Elbląskiej oraz bogaty krajobraz strefy przyrzecznej. Przepływająca przez tereny gminy rzeka Bauda wraz z bogatą florą i fauną tworzą doskonałe miejsce do uprawiania turystyki aktywnej, wodnej oraz wędkarstwa. W gminie Młynary brakuje dużych zbiorników wodnych, występują jedynie niewielkie, polodowcowe oczka wodne, których powierzchnia nie przekracza 0,5 ha. Najgorzej w dziale środowisko przyrodnicze wypadła gmina Gronowo Elbląskie, z najmniejszym udziałem lasów (tab. 5). Pozostałe gminy zanotowały wartości średnie.



Ryc. 2. Mierniki syntetyczne działu środowisko przyrodnicze badanych gmin powiatu elbląskiego
Synthetic measures of the natural environment department for communes of Elbląg County
 Źródło/Source: opracowanie własne/own elaboration.

Najwyższą wartość miernika syntetycznego atrakcyjności turystycznej dotyczącego walorów turystycznych kulturowych uzyskała gmina Rychliki (ryc. 3). Badania wykazały, że charakteryzuje się ona największym zagęszczeniem placówek muzealnych oraz wysokim wskaźnikiem liczby zabytków na 10 km² powierzchni gminy. Na jej terenie znajdują się liczne zabytki charakterystyczne dla tego regionu, takie jak: domy podcieniowe, gotyckie kościoły, cmentarze. Krajobraz kulturowy gminy powstał na styku różnic narodowościowo-wyznaniowych, a historia gminy znalazła odzworowanie w istniejącej zabudowie. Do dziś przetrwało 9 założeń pałacowo-parkowych wraz z otoczeniem folwarcznym, takim jak: oficyny, stajnie, kuźnie. Swoją atrakcyjność zawdzięcza także obecności Kanału Elbląskiego, który wraz z systemem pochylni leży na terenie gminy. Do najciekawszych zabytków należy Sanktuarium św. Wojciecha w Świętym Gaju, miejsce corocznych pieszych pielgrzy-

mek. Znajdują się tam relikwie św. Wojciecha oraz średniowieczna chrzcielnica. Na drugim miejscu znalazła się gmina Tolkmicko, w której występuje największa liczba zabytków. Najgorszy wynik zanotowała gmina Milejewo, na której terenie nie występują muzea, nie odbywają się duże imprezy kulturalne. Posiada ona również najmniejszą liczbę zabytków w powiecie elbląskim.



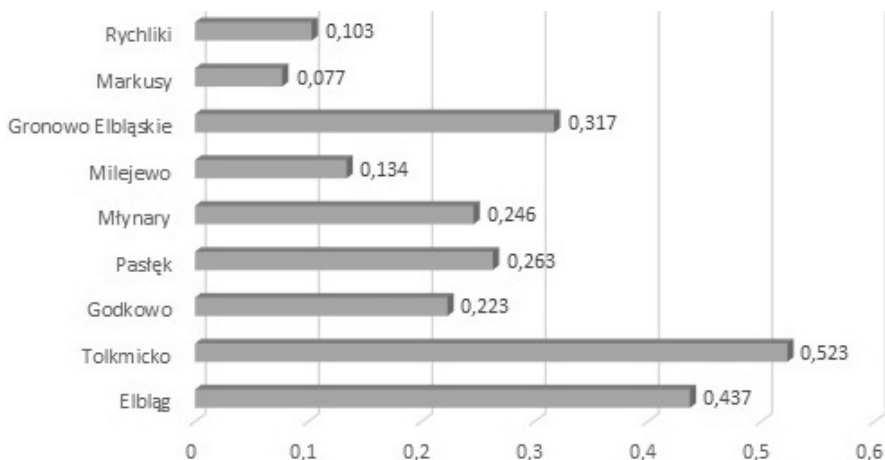
Ryc. 3. Mierniki syntetyczne działu dziedzictwo kulturowe badanych gmin powiatu elbląskiego
Synthetic measures of the cultural heritage department for communes of Elbląg County
 Źródło/Source: opracowanie własne/own elaboration.

Najniższą wartością miernika syntetycznego w dziale infrastruktura turystyczna charakteryzuje się gmina Markusy (ryc. 4), która oprócz braku czynnych stacji kolejowych, dróg o randze krajowej i obiektów noclegowych wykazała się jedną z mniejszych gęstości szlaków turystycznych. W podobnej sytuacji znalazła się gmina Rychliki. Najwyższą wartość miernika otrzymała gmina Tolkmicko, która mimo niskiej dostępności komunikacyjnej, posiada najlepiej rozwiniętą bazę noclegową i dobrze rozwiniętą sieć szlaków turystycznych. Na drugim miejscu uplasowała się gmina Elbląg, osiągając (z gminą Pastęk) wartości wskaźnika większe od zera we wszystkich badanych elementach. Wartość miernika syntetycznego infrastruktury turystycznej powyżej 0,3 odnotowano również w gminie Gronowo Elbląskie, która mimo braku bazy noclegowej osiągnęła wartości wzorcowe w obu wskaźnikach dotyczących dostępności komunikacyjnej gminy (tab. 6).

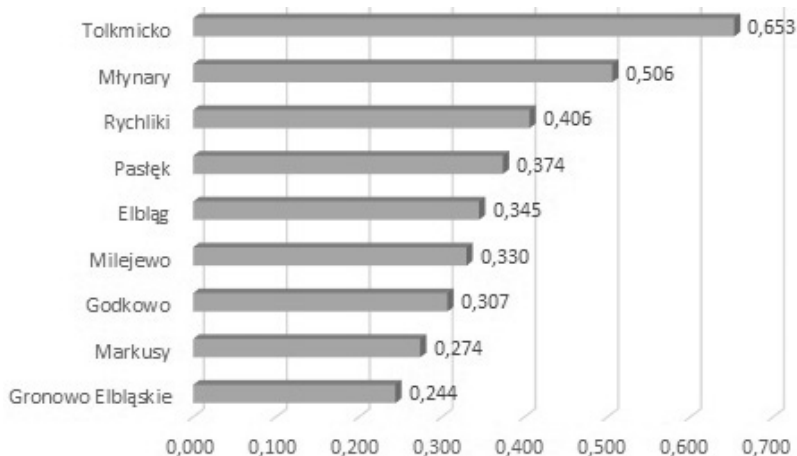
Końcowym etapem opracowania wyników badań oceny atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich i miejsko-wiejskich powiatu elbląskiego było obliczenie ogólnego miernika syntetycznego dla sfery atrakcyjność turystyczna oraz stworzenie rankingu atrakcyjności turystycznej poszczególnych gmin badanego powiatu. Według przeprowadzonej analizy najbardziej atrakcyjną turystycznie gminą okazała się gmina Tolkmicko (ryc. 5). Wynika to głównie z wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, najlepiej w powiecie rozwiniętej bazy noclegowej, występowania licznych zabytków oraz bardzo korzystnego położenia nad wodami Zalewu Wiślanego.

Drugą gminą pod względem atrakcyjności turystycznej została gmina Młynary. Pomimo braku bazy noclegowej i słabej dostępności komunikacyjnej, a także niewielkiej liczby zabytków, walory przyrodnicze – najwyższa lesistość w powiecie i duża powierzchnia ob-

zszarów chronionych – zdecydowały o wysokiej ocenie tego obszaru. Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy Rychliki i Pasłęk. W przypadku pierwszej z nich o wysokiej pozycji zdecydowały walory kulturowe obszaru, natomiast druga może poszczycić się organizacją licznych imprez kulturalnych i dobrą dostępnością komunikacyjną. Najniższe wartości miernika syntetycznego atrakcyjności turystycznej uzyskały gmina Gronowo Elbląskie i Markusy. Są to gminy typowo rolnicze, o bardzo niskim udziale lasów.



Ryc. 4. Mierniki syntetyczne działu infrastruktura turystyczna badanych gmin powiatu elbląskiego
Synthetic measures of the tourism infrastructure department for communes of Elbląg County
 Źródło/Source: opracowanie własne/own elaboration.



Ryc. 5. Ogólny miernik syntetyczny atrakcyjności turystycznej poszczególnych gmin powiatu elbląskiego
General synthetic measure of tourist attractiveness for communes of Elbląg County
 Źródło/Source: opracowanie własne/own elaboration.

Podsumowanie

Podstawowym wnioskiem, jaki nasuwa się po przeprowadzeniu badań na temat atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich i miejsko-wiejskich powiatu elbląskiego, jest względne zróżnicowanie ich potencjału turystycznego. Otrzymane wyniki wykazały, że różne gminy uzyskały najwyższe wartości wskaźników w poszczególnych działach. Jednak na podstawie ogólnego miernika syntetycznego atrakcyjności turystycznej, w analizie porównawczej można określić gminy o różnym stopniu atrakcyjności (Pukowiec i Kurda 2013): mało atrakcyjne (<0,35), średnio atrakcyjne (0,35–0,5), bardzo atrakcyjne (> 0,5). Według tych kryteriów dwie gminy: Tolkmicko i Młynary, należą do kategorii: bardzo atrakcyjne. Można jednak zauważyć znaczną przewagę pierwszej w rankingu gminy Tolkmicko, położonej w znacznej części na terenie Parku Krajobrazowego Wysoczyzny Elbląskiej. Dzięki atrakcyjnemu usytuowaniu gminy na terenach nadzalewowych oraz posiadaniu znacznych kompleksów leśnych istnieją doskonałe warunki do rozwoju turystyki i rekreacji. Duża liczba szlaków rowerowych i pieszych sprzyjają uprawianiu turystyki aktywnej i przyciągają miłośników jednośladów. Atrakcyjność drugiej w rankingu gminy Młynary wynika z dużej liczby walorów kulturowych i przyrodniczych. Najnowsze trendy w turystyce wskazują, że rośnie popyt na odpoczynek w otoczeniu naturalnej przyrody z obecnością atrakcyjnych gatunków flory i fauny (Muszyński i Kozioł 2013).

Dwie gminy powiatu elbląskiego – Rychliki i Paśłek – można zaliczyć do gmin średnio atrakcyjnych turystycznie. Pięć gmin nie przekroczyło wartości miernika syntetycznego atrakcyjności turystycznej 0,35 i można je określić jako mało atrakcyjnie turystycznie. Najstabilniej w rankingu wypadła gmina Gronowo Elbląskie. Spowodowane jest to przez typowo rolniczy charakter gminy. Użytki rolne zajmują 91% (8111 ha) powierzchni gminy. Powierzchnia lasów jest znikoma, na terenie gminy zajmują one jedynie 3 ha.

Podsumowując, liczba zabytków, istniejące szlaki, obecność zbiorników wodnych, lasów oraz obszarów chronionych na terenie powiatu elbląskiego, pozwalają na atrakcyjne spędzenie czasu wolnego. Jednakże bardzo słaba dostępność transportowa oraz ubogie zagospodarowanie turystyczne mogą stanowić przeszkodę w rozwoju ruchu turystycznego na tym terenie. Niewielka liczba organizowanych imprez kulturalnych sugeruje także niewielkie zainteresowanie wspieraniem rozwoju turystyki wśród władz i mieszkańców poszczególnych gmin. Istnieje więc potrzeba dostarczania władzom danych terenów, zajmujących się problematyką rozwoju infrastruktury turystycznej, zobiektywizowanej argumentacji dotyczącej wyboru lokalizacji inwestycji turystycznych (Gołębski 1999). Tego typu wsparciem mogą okazać się wyniki badań nad atrakcyjnością turystyczną gmin, szczególnie na terenach wiejskich. Turystyka jest sektorem gospodarki o wysokim potencjale rozwojowym z wciąż obserwowaną tendencją wzrostu, dlatego władze gmin, które dążą do czerpania korzyści ekonomicznych z sektora turystycznego, powinny kłaść nacisk na budowę właściwej polityki lub strategii rozwoju i zmierzać do osiągnięcia zrównoważonej turystyki. Rozwojowi turystyki sprzyja poprawa infrastruktury, nie tylko turystycznej, ochrona zabytków i architektury, a także promocja ochrony środowiska. Wysiłek sektora publicznego powinien być skierowany na zapewnienie jasnej i zrozumiałej polityki rozwoju turystyki, a także zaangażowanie sektora prywatnego – w kreowaniu i oferowaniu konkurencyjnych produktów i usług turystycznych potrzebna jest wzajemna współpraca (Dapkus i Dapkute 2015). Konieczne jest wspieranie współpracy między wszystkimi instytucjami odpowiedzialnymi za administrację krajową, samorządy regionalne i lokalne, organizacje

turystyczne, regionalne agencje rozwoju, instytucje naukowe i eksperckie, stowarzyszenia lokalne w celu realizacji wspólnego celu, jakim jest rozwój obszarów wiejskich. Odbywać się to może poprzez między innymi stymulowanie współpracy turystycznych gospodarstw wiejskich i innych przedsiębiorców zajmujących się szeroko pojętą agroturystyką, poprzez wzmacnianie istniejących i tworzenie nowych stowarzyszeń i spółdzielni (Ristic i in. 2016). Zarówno na poziomie regionalnym, jak i lokalnym należy dążyć do przyjęcia i wdrożenia odpowiednich regulacji dotyczących rozwoju turystyki, stosować różne środki, na przykład finansowanie indywidualnych projektów turystycznych, przygotowanie i szkolenia personelu niezbędnego w świadczeniu usług turystycznych, zaangażowanie społeczności lokalnej w działania wspierające rozwój turystyki (Barbu 2013). Zadaniem samorządów lokalnych jest tworzenie atrakcyjnych warunków dla nowych inwestorów i przyjęcie odpowiedzialności za ustanowienie odpowiednich mechanizmów kontroli, które zapewnią równowagę między trzema filarami zrównoważonego rozwoju. Aby osiągnąć postęp wraz z zyskiem dla zaangażowanych w działania turystyczne, należy skupić uwagę na wzmacnianiu atrakcyjności badanych terenów głównie poprzez inwestycje w infrastrukturę, wsparcie i różnicowanie działalności usługowej oraz promocję „gościnności”.

Bibliografia

- Barbu I.**, 2013, *The tourist attractions – factors of rural tourism development in the region Crisana?*, Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, Economy Series, 6, s. 253–259.
- Bogucka A.**, 1976, *Zagadnienia terminologii w geografii turystyki*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CDXXIX, Prace Geograficzne, 42, PWN, Warszawa.
- Burdziej J., Kunz M.**, 2013, *Obszary chronione w Polsce – spojrzenie geoprzestrzenne*, [w:] M. Kunz, A. Nienartowicz (red.), *Systemy informacji geograficznej w zarządzaniu obszarami chronionymi – od teorii do praktyki*, Wydawnictwo FUH DANIEL, Tuchola-Toruń, s. 16–25.
- Croy W.G.**, 2005, *Identifying the Relevant, Clear and Efficient List of Discretionary Travel Decision-making Factors and Evaluative Components of Destination Image*, Working Paper (03/05), Department of Management, Faculty of Business and Economics, Monash University, Melbourne.
- Dapkus R., Dapkute K.**, 2015, *Evaluation of the regional tourism attractiveness*, Research for rural development, 2, s. 293–300.
- Fakeye P.C., Crompton J.L.**, 1991, *Image Differences Between Prospective, First-Time and Repeat Visitors to the Lower Rio Grande Valley*, Journal of Travel Research, 30 (2), s. 10–16.
- Formica S., Uysal M.**, 2006, *Destination attractiveness based on supply and demand evaluations: An analytical framework*, Journal of Travel Research, 44, s. 418–430.
- Gołembski G.**, 1999, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań.
- Goodall B.**, 1990, *The Dynamics of Tourism Place Marketing*, [w:] G. Ashworth, B. Goodall (red.) *Marketing Tourism Places*, Routledge, London, s. 259–279.
- Hakuć-Błażowska A., Krauz A.**, 2017, *Ocena atrakcyjności turystycznej gmin wiejskich powiatu szczywieńskiego*, [w:] R. Cymerman, A. Nowak (red.), *Kształtowanie przestrzeni wiejskiej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wydział Geodezji, Inżynierii Przestrzennej i Budownictwa, Olsztyn, s. 9–24.
- Hełpa-Liszkowska K.**, 2013, *Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego*, Studia Oeconomica Posnaniensia, 1, 6, s. 5–18.

- Kondracki J.**, 2001, *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kozioł A., Trelka M., Florjanowicz P.**, 2013, *Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych*, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa.
- Kurek W.**, 2008, *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lew A.**, 1987, *A Framework of Tourist Attraction Research*, *Annals of Tourism Research*, 14 (4), s. 553–575.
- Lipińska I.**, 2011, *Turystyka dziedzictwa kulturowego – wybrane aspekty ochrony prawnej parku kulturowego*, *Turystyka kulturowa*, 3, s. 14–27.
- Middleton V.T.C.**, 1996, *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa.
- Midura F.**, 2008, *Dziedzictwo kulturowe elementem ożywienia ruchu turystycznego na wsi*, V Konferencja Naukowo-Techniczna „Błękitny San”, Jabłonka, s. 33–42.
- Muszyński Z., Kozioł L.**, 2013, *Atrakcyjność turystyczna dóbr przyrody w lasach Polski*, *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 22, 1, s. 87–102.
- Pawlusiński R.**, 2005, *Samorząd lokalny a rozwój turystyki. Przykład gmin Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Pisarek T.**, 2007, *Analiza atrakcyjności turystycznej i jej determinant w aspekcie przestrzennym na przykładzie województwa podkarpackiego*, [w:] W. Kurek, R. Faracik (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*. t. 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 213–223.
- Płocka J.**, 2009, *Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego cz. 1*, CKU, Toruń.
Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Elbląskiego na lata 2010–2013 z perspektywą na lata 2014–2017, 2010, HYDROS Jacek Sawicki, Elbląg.
- Pukowiec K. Kurda W.**, 2013, *Ocena atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej gmin powiatu lublinieckiego*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Przymierza Rodzin w Warszawie*, Zeszyt naukowy 11, Seria geograficzno-turystyczna, 6, Warszawa, s. 7–20.
- Ristić L., Vujičić M., Leković M.**, 2016, *Tourism as a factor of sustainable development of rural areas belonging to Rudnička Morava*, *Economics of Agriculture*, 2, s. 665–680.
Strategia Rozwoju Powiatu Elbląskiego na lata 2007–2015, 2007, Elbląg.
- Swarbrooke J.**, 1995, *The development and management of visitors attractions*, Butterworth – Heinemann, Oxford.
- Śniadek J., Zajadacz A.**, 2009, *Potencjał turystyczny gminy Zbąszyń*, [w:] Z. Młynarczyk, A. Zajadacz (red.), *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, t. III, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 61–68.
- Tucki A.**, 2004, *Próba oceny atrakcyjności turystycznej obszaru na przykładzie gminy Ludwin*, [w:] Z. Michalczyk (red.), *Badania geograficzne w poznawaniu środowiska*. Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 714–719.
- Tucki A.**, 2007, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie województwa lubelskiego*. [w:] W. Kurek, R. Faracik (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne*, 2, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 267–279.
- Warszyńska J.**, 1974, *Ocena zasobów środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na przykładzie województwa krakowskiego)*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace geograficzne*, 36, s. 9–17.
- Warszyńska J., Jackowski A.**, 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- Ziernicka-Wojtaszek A., Zawora T.**, 2011, *Wybrane metody oceny atrakcyjności agroturystycznej terenów wiejskich*, *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 2, s. 235–245.

Summary

Potential for tourism development, especially in rural areas, depends mainly on natural and cultural assets, which affect the attractiveness of a given territory. The size and distribution of tourist traffic is equally affected by accessibility of an area by transport routes and by the presence of basic elements comprising tourist infrastructure. The study covered rural and urban-rural communes of the Elbląg County, whose location is an additional asset in planning the development of tourism in this area. An analysis was carried out and a comparison was made concerning tourist attractiveness of communes in the Elbląg County with the use of a multidimensional comparative analysis which employs synthetic measures. The results of a study concerning tourist attractiveness of rural and urban-rural communes in Elbląg County indicate relative diversity in their potential for tourism development. The number of architectural monuments, existing tourist routes, water bodies, forests and protected areas in the Elbląg County enable one to spend leisure time in an attractive area. Lack of easy access by transport routes and scarce tourist facilities may hamper the development of tourism in the area. The results of the study suggest that general interest in development of tourism is inconsiderable, which imposes to present objective arguments by local authorities concerning the choice for locating tourist investments. This can be supported by research on tourist attractiveness of communes, especially in rural areas.